

Aleksandra Kleśta

Sprawozdanie z konferencji "Filozoficznie o doświadczeniu", Warszawa, 16.04.2013 r.

Studia Philosophiae Christianae 49/3, 159-164

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ALEKSANDRA KLEŚTA

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI
FILOZOFICZNIE O DOŚWIADCZENIU
Warszawa, 16.04.2013 r.**

Dnia 16 kwietnia 2013 roku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa *Filozoficznie o doświadczeniu*, zorganizowana przez doktorantów Katedry Filozofii Boga i Religii UKSW oraz członków Interdyscyplinarnego Koła Naukowego Doktorantów UKSW. Konferencja skierowana była głównie do doktorantów kierunków filozoficznych. Zakres tematyczny spotkania obejmował zagadnienia związane z doświadczeniem ujętym jako problem filozoficzny. Referaty wygłosili przedstawiciele różnych ośrodków badawczych: ks. prof. Maciej Bała (UKSW), ks. dr Jacek Grzybowski (UKSW), dr Sonia Ruszkowska (UKSW), mgr Joanna Skurzak (UKSW), ks. mgr Łukasz Pałubicki (UKSW), mgr Piotr Drańko (UKSW), mgr Karolina Ćwik (UKSW), mgr Kamil Hałambiec (UKSW), mgr Karolina Karaś (UKSW), mgr Magdalena Terlecka (UKSW), mgr Milena Banasiak (UKSW), mgr Monika Stasiuk (UW), mgr Dorota Kutyla (UW), mgr Ewa Agnieszka Pędracka (KUL), mgr Adam Andrzejewski (UW) oraz mgr Marta Zaręba (UW).

Konferencja *Filozoficznie o doświadczeniu* była uwieńczeniem współpracy ks. prof. Macieja Bały z doktorami i doktorantami Katedry Filozofii Boga i Religii oraz Katedry Filozofii Kultury Instytutu Filozofii UKSW. Po konferencji powstała publikacja przygotowana w ramach serii *Filozofia i religia: Wokół doświadczenia*, red. M. Bała, J. Skurzak, Pelplin 2013. W książce znajdują się artykuły prelegentów reprezentujących Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, na których podstawie wygłaszali oni swoje referaty w dniu 16 kwietnia 2013 r.

Konferencja podzielona została na następujące sesje tematyczne: doświadczenie religijne/mistyczne, doświadczenie egzystencjalne (śmierć, szczęście), doświadczenie cielesne.

Konferencję otworzył ks. prof. Maciej Bała, prorektor ds. studenckich i kształcenia Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, inauguracyjnym referatem zatytułowanym *Doświadczenie religijne współczesnych ateistów*. Ks. prof. Bała mówił w swoim wystąpieniu o doświadczeniu ateologicznym współczesnego francuskiego filozofa Michela Onfraya.

Sesję pierwszą konferencji rozpoczął adiunkt w Katedrze Filozofii Kultury Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, ks. dr Jacek Grzybowski, który przedstawił referat pt. *Gra języka i pisma. Jacquesa Derridy doświadczenie gestu odraczania znaczeń*. Następnie dr Sonia Ruszkowska w swoim wystąpieniu *O (nie)możliwości doświadczenia śmierci masowej* przeciwstawiła pojęcia śmierci masowej oraz śmierci indywidualnej. Ruszkowska postawiła tezę: jeżeli umierający śmiercią masową nie mogą „być ku śmierci jako ku swojej własnej śmierci”, to tym samym w ogóle nie mają oni dostępu do doświadczenia śmierci. Z tezy tej wyprowadziła wnioski: tylko ten, kto umiera jako jednostka, może „sprostać śmierci w jej istocie”, jego śmierć jest jego własną śmiercią. Śmierć masowa to śmierć, której istota jest zaburzona, zniszczona i dlatego ofiary śmierci masowej nie mogą jej sprostać ani jej doświadczyć (być ku niej).

Następne referaty wygłosili doktoranci: mgr Joanna Skurzak – *Doświadczenie własnego ciała. Podwójne wrażenia w interpretacji Husserla*, ks. mgr Łukasz Pałubicki – *Wokół problemu doświadczenia mistycznego – A. Comte-Sponville, H. Elzenberg, M. Gogacz*, mgr Piotr Drańko – *Milczenie, czyli doświadczenie „Ostatniego Boga”*, mgr Karolina Ćwik – *Doświadczenie szczęścia w ujęciu św. Augustyna*, mgr Kamil Hałambiec – *Jonathan Edwards „teolog serca”*, mgr Karolina Karaś – *Mistyka jako klucz do rozumienia istoty doświadczenia religijnego w poglądach Leszka Kołakowskiego*.

Sesja druga rozpoczęła się prelekcją mgr Magdaleny Terleckiej, zatytułowaną *Schweitzerowskie doświadczenie współbycia, woli życia i odpowiedzialności za wszystko co żyje*. Po niej głos zabrała mgr Milena Banasiak – *Malarstwo jako „droga do Boga”*. *Rozważania na podstawie myśli wybranych neoplatoników i twórczości Rafaela*. Następnie referat pt. *Wpływ lęku przed śmiercią na zachowania kon-*

sumenckie. Teoria opanowywania trwogi i jej krytyka wygłosiła Monika Stasiuk – magister filozofii i kulturoznawstwa, doktorantka w Zakładzie Filozofii Kultury w Instytucie Filozofii na Wydziale Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. W referacie odwołała się do kilku eksperymentów, sposobów wykorzystania ich wyników w reklamie, a także filozofii Martina Heideggera, którego koncepcja upadku w świat jako metody walki z lękiem przed śmiercią wydaje się zbieżna z TMT (*Terror Management Theory*). Twórcy TMT wychodzą z założenia, że człowiek jako jedyna istota w świecie żywych organizmów obdarzona została samoświadomością, której konsekwencją jest także świadomość własnej śmiertelności, budząca lęk oraz leżąca u podstaw ludzkiej egzystencji wszechogarniająca trwoga. Trwoga ta ma według TMT przemożny wpływ na nasze życie, ponieważ mimo iż nie zdajemy sobie z tego sprawy, w znaczącym stopniu kształtuje nasze zachowania w najróżniejszych dziedzinach życia, również tych dotyczących ilości oraz jakości kupowanych produktów. Według TMT kluczową rolę w buforowaniu egzystencjalnej trwogi odgrywają wysokie poczucie własnej wartości oraz światopogląd, kulturowy model rzeczywistości, który porządkuje chaotyczną rzeczywistość, przypisując człowiekowi konkretne miejsce w świecie, nadając tym samym sens jego życiu, porządkując świat, w którym żyje, oraz zapewniając mu trwałość. Rola tę pełnią systemy wierzeń religijnych, systemy moralne oraz społeczne, a przede wszystkim ogólnie kultura, która razem z nauką czyni świat poznawalnym, pozwala go oswoić oraz zapewnia żyjącym w systemie ludziom poczucie bezpieczeństwa, które tracą w konfrontacji z niepoznawalną i nieuniknioną śmiercią. Mgr Stasiuk zauważa, że na takie poczucie bezpieczeństwa trzeba sobie zasłużyć, trzeba się dostosować i, spełniając kryteria oraz wymogi obowiązujące w społeczeństwie, zyskać tym samym szacunek innych, co z kolei korzystnie wpływa na poczucie własnej wartości. Konkludując, doktorantka z UW wykazała, że ludzie w sytuacji konfrontacji ze śmiercią, poza skłonnością do silniejszej identyfikacji z własną grupą, np. kulturową, nadawaniem większego znaczenia bliskim związkom międzyludzkim oraz dbałością o zdrowie, wykazują również wzrost skłonności zakupowych, zwłaszcza jeśli chodzi o dobra luksusowe.

Następnie mgr Dorota Kutyla, doktorantka w Zakładzie Estetyki Wydziału Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, wystąpiła z referatem pt. *Miejsce dla śmierci*. Autorka rozpoczęła wystąpienie cytatem z Davida Beguma, profesora religioznawstwa: „O umiarności ludzi mówiło się w naszym społeczeństwie otwarcie, zaś mówienie o seksie uważano za nieprzyzwoite. Obecnie o seksie mówi się otwarcie, zaś śmierć uważa się za temat nieprzyzwoity. W konsekwencji, osoba umierająca, chcąc porozmawiać o swej śmierci i jej wpływie na sytuację rodzinną, z trudem znajduje osobę, która chce jej wysłuchać”. Autorka pokazuje, że zgodnie z tym cytatem w kulturze zachodniej już w latach 70. XX wieku zabrakło właśnie miejsca dla śmierci, dla przeżycia tego doświadczenia i przedstawienia go innym. Śmierć stała się nieprzyzwoita. Te zdania poświadczają koniec pewnego procesu, opisywanego m.in. przez Geoffreya Gorera, który w *Pornografii śmierci* zauważył, iż znamienne dla XX wieku jest to, iż śmierć staje się coraz bardziej „niewymawialna”. Mgr Kutyla skupiła się na rozważeniu kilku wyjściowych sytuacji tego, co możliwe do oddania, i tego, co w danej chwili, dla danej kultury jest niemożliwe do przedstawienia, a tym samym i do przeżycia. Prelegentka przedstawiła pogląd J. Ranciere’a, francuskiego filozofa, który pisze, iż „coś” może być nieprzedstawialne. W tym, co nieprzedstawialne, w tym, co jest uważane za przekraczające ramy myśli, jest odesłanie, zwłaszcza u Lyotarda, do sztuki, która świadczy o tym, co niemożliwe do pojęcia. „Coś” może być też antyprzedstawialne, co oznacza powstanie nowego porządku przedstawiania, odmiennego wobec wcześniejszego. „Coś” wreszcie może być przedstawieniem tego, co nieludzkie. Przy czym do tej pory zwykle się uważało za nieludzkie zjawisko obozów i eksterminacji, a nie śmierć naturalną. Referentka zastanawiała się w swoim wystąpieniu, gdzie jest dziś miejsce dla śmierci i jak ono wygląda we współczesnej kulturze. Hipoteza, jaką postawiła, brzmi: brak przestrzeni do wyrażenia doświadczenia śmierci uniemożliwia jej zasadnicze doświadczenie.

Kolejny referat, zatytułowany *Koncepcja doświadczenia mistycznego u Małgorzaty Porete* przedstawiła mgr Ewa Agnieszka Pędracka z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W swym wystąpieniu przeanalizowała doświadczenie mistyczne na podstawie *Le miroir des*

âmes simples et anéanties Małgorzaty Porete. Opierając się na materiale badawczym: łacińskim wydaniu krytycznym *Speculum Simplicium animarum* (Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis, LXIX) i francuskiej wersji tego dzieła, *Le miroir des âmes simples et anéanties* średniowiecznej mistyczki Małgorzaty Porete, mgr Pędracka podjęła problem, jakim jest akt przeżycia religijnego (mistycznego), oraz wyodrębniła jego właściwe i „pierwotne” kryteria. Po pierwsze, prelegentka skupiła się na samym pojęciu doświadczenia mistycznego, na ukazaniu wzajemnej relacji odniesienia między podmiotem a przedmiotem tego doświadczenia, aby następnie przedstawić opis mistycznej drogi, którą prezentuje Małgorzata Porete. Z pewnego punktu widzenia odkrycie koncepcji Małgorzaty Porete na temat możliwości zjednoczenia z Bogiem, poprzez afektywne doświadczenie miłości, pozostaje wciąż aktualne. Autorka opowiedziała się za najbardziej radykalnym doświadczeniem religijnym, które podkreśla i odbudowuje ściśle wiarę chrześcijańską.

Mgr Adam Andrzejewski z Uniwersytetu Warszawskiego wygłosił prelekcję pt. *Struktura estetycznego doświadczenia codzienności*, podczas której mówił o projekcie codziennej estetyki, gdzie elementy codziennego życia, takie jak zachód słońca, gotowanie ulubionego dania, siedzenie w wygodnym fotelu, są przedmiotem refleksji filozoficznej. Według zwolenników tego projektu (np. Yuriko Saito, Sherry Irvin, Ted Leddy) powyższe działania, pomimo ich powszechności, mają głęboko estetyczny charakter. Głównym celem referatu A. Andrzejewskiego było przedstawienie i analiza kategorii codziennej estetyki oraz ogólnej struktury koncepcji doświadczenia estetycznego.

Ostatnią prelegentką, która wystąpiła na konferencji, była mgr Marta Zaręba, doktorantka w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. Mgr Zaręba przedstawiła referat pt. *Doświadczenie w obliczu redukcji. Problem qualiów we współczesnej filozofii umysłu*. Przedmiotem wystąpienia była analiza pojęcia doświadczenia w kontekście współczesnych debat na gruncie filozofii umysłu. Głównym celem autorki była rekonstrukcja argumentacji analitycznych filozofów umysłu na rzecz nieredukowalności pewnego typu świadomych doświadczeń, a mianowicie subiektywnego, jakościowego aspektu doznań (qualiów).

Wystąpienie posiadało następującą strukturę: w części pierwszej referentka scharakteryzowała i opatrzyła krytycznym komentarzem współczesne koncepcje kładące nacisk na istnienie nieredukowalnego, *stricte* doświadczeniowego aspektu ludzkiej umysłowości (T. Nagel, F. Jackson, D. Chalmers). W szczególności przedstawiła oraz przeanalizowała kilka argumentów mających na celu wykazanie, iż istnienie qualiów stanowi prawdziwy problem dla filozofów przyjmujących fizykalistyczną wizję umysłu i świadomości. Wyjaśniła ponadto, na czym polega tzw. trudny oraz łatwy problem świadomości oraz jaki związek zachodzi pomiędzy problemem subiektywności doznań a zagadnieniem tzw. dziury eksplanacyjnej. W części drugiej autorka przytoczyła podstawowe zarzuty formułowane pod adresem omówionych koncepcji i dokonała oceny prób zarówno redukcji qualiów, jak i uznania ich epifenomenalnego charakteru. Mgr Zaręba próbowała odpowiedzieć na pytanie, czy zwolennicy uznania nieredukowalnego, subiektywnego charakteru pewnych doświadczeń przekonująco argumentują na rzecz pewnych form dualizmu czy też antynaturalizmu.